

Wordt gezocht: nieuwe motoren voor Europa

Voor wie Duitsland als een motor ziet voor de Europese Unie ziet, zijn Duitse verkiezingen onmiddellijk ook cruciaal voor Europese politiek. De uitslagen van de Duitse Bondsdagverkiezingen zondagavond werden daarom in heel Europa met grote interesse gevolgd. Ze waren voor de redelijke Duitse middendenkers wellicht nog een schok, maar sloten verder naadloos aan bij wat er in veel andere Europese landen al lang is gebeurd. Zoals verwacht kwamen beide *Grosse Koalition* partners op verlies (CDU/CSU verloor 8% en bleef steken op 32%; de SPD kwam uit op 20%), al was het verlies forser dan de peilingen. Kleinere partijen als de Liberaal democraten, de Groenen en de Linke kwamen uit op winst. En de rechtsradicale partij Alternative für Deutschland (AfD) maakte in een klap haar entrée in de Bondsdag als derde partij van het land.

Het politieke midden is daarmee nu ook in Duitsland opgeschud door een cocktail van kritiek en onbehagen, die economische, identiteitspolitieke en andere culturele kanten heeft. Demoniseren heeft geen zin, klagen heeft geen zin, en negeren al helemaal niet, dat is zelfs gevaarlijk. Dieper nadenken, dat is nu dringend gewenst.

De interpretatie machine barstte meteen los. De AfD haalde kiezers weg vanuit het hele politieke spectrum, waarmee simpel 'links-rechts' denken onmiddellijk in de ijskast kon worden gezet. De AfD trok meer kiezers in het voormalig Oost-Duitsland dan in West-Duitsland en werd daar zelfs tweede grootste partij. Dit geeft te denken over de teleurstellingen en onvoltooide agendas in de Duitse hereniging, die zich ook elders in (Oost-) Europa manifesteren. Echter, ook in het voormalige West-Duitsland bracht 11% van de mensen een AfD stem uit. De zeer teleurgestelde SPD voorzitter en oud-Europarlementsvoorzitter Schulz trok meteen fel van leer en gaf aan met de SPD in de oppositie te gaan. Het pimpampetten ala de Nederlandse verkiezingen (met de Grüne in een vergelijkbare sleutelrol als GroenLinks voor mogelijke coalitiebouw) ging al een half uur na sluiten van de stembussen van start.

Voor Europa zijn nu vier vragen van groot belang:

- Hoe zullen de institutionele verbredings- en verdiepingsdiscussies die door Merkel en Macron de afgelopen maanden in de week waren gezet, en echoes kregen in de jongste Staat van de Unie speech van EC voorzitter Juncker nu verder gaan uitpakken. Hebben die nog een schijn van kans nu we bijna overal partijen zien opkomen die de grenzen dicht willen en eigen volk eerst propageren? Op dinsdag 26 september a.s. houdt president Macron een grote Europa toespraak, waaruit zal moeten blijken waar in het officiële politieke denken nog openingen zitten voor constructieve Europa politiek?
- Hoeveel bewegingsruimte is er voor een humaan vluchtelingenbeleid en minder regressief migratiebeleid? Zullen de Grünen in Duitsland - net als GroenLinks - vanwege het migratie dossier uiteindelijk toch niet gaan meeregeren? Komen er dan nieuwe verkiezingen (want de SPD was net zo categorisch als de PvdA, dat men na de grote nederlaag in de oppositie moest. En een makkelijke andere meerderheid is er niet)

- Hoeveel bewegingsruimte heeft Bondskanselier Merkel na deze pyrrus overwinning nog voor reconstructiepolitiek? Is - nu de AfD haar in de nek blaast - ook alle hoop vervlogen om iets fundamenteleers te gaan doen aan de Griekse schuldsanering en dat land te bevrijden van de schuldenlast en contra-productieve austeriteitspolitiek?
- Tot slot, hoe gaan de sociaal-democraten verder, nu zij in bijna alle grote landen van Europa steeds verder zijn teruggedrongen en daarmee wellicht meer dan alle andere traditionele volkspartijen van de vorige eeuw het einde van een partijpolitiek tijdperk aankondigen?

Eén ding is zeker. De toekomst van Europa ligt nog steeds in de waagschaal en de Duitse verkiezingsuitslagen tekenen opnieuw scherp waar het aan schort. Het gaat al lang niet meer over ouderwetse tegenstellingen tussen links en rechts. De scheidingen lopen nu langs nieuwe economische lijnen: tussen mensen met bezit en kansen en mensen met veel minder middelen. Tussen mensen die vertrouwen hebben in de toekomst en mensen die om allerlei redenen dat niet hebben en zich ontheemd of weggezet voelen. Ze lopen langs culturele scheidslijnen: Tussen mensen die culturele verschillen verwelkomen en mensen die deze verschillen vrezen. Tussen mensen die in alle rust een weg willen zoeken in complexe omgevingen en mensen die snelle en simpele oplossingen voorstaan. Tussen mensen die zeggen: "Laten we hierover praten hoe moeilijk het ook is en kijken of we compromissen kunnen sluiten waarmee we kunnen leven"; en mensen die zulke dialoog uit de weg gaan en zich opsluiten in het eigen gelijk.

Dat loopt dwars door alle partijen heen, een andere reden waarom veel partijen niet meer overtuigen. De oude partijpolitieke grenzen dekken de ladingen niet meer: dat is overal in Europa zichtbaar. Dus waarom niet gezamenlijk het hierover hebben.

Europa zoekt nieuwe motoren. Die nieuwe motoren van Europese vooruitgang zitten op meer en op andere locaties: bijvoorbeeld in civiele bewegingen van mensen die reëel willen dealen met de grote veranderingen van onze tijd. Die bewegingen zijn groeiende. Waarom daar niet te beginnen. Opnieuw?

Godelieve van Heteren, EBN voorzitter